

Erityisasiantuntija Suvi Pato-Oja

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

HE 35/2021 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentäväksi lainsäädännöksi

Esityksen tausta ja keskeinen sisältö

Euroopan neuvoston ja parlamentin asetukset Schengenin tietojärjestelmän (SIS) käytöstä (*SIS-asetukset*) tulivat voimaan 28.12.2018. Asetuksilla kumotaan Schengenin tietojärjestelmän aiempi säädöspohja, joka on vahvistettu toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 1986/2006, toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmän (SIS II) perustamisesta, toiminnasta ja käytöstä tehdyssä neuvoston päätöksessä 2007/533/YOS sekä ajoneuvojen rekisteröintitodistusten myöntämisestä vastaavien jäsenvaltioiden yksiköiden pääsyn sallimisesta toisen sukupolven Schengenin tietojärjestelmään (SIS II) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EY) N:o 1986/2006. Schengenin tietojärjestelmän oikeusperustan muodostavat jatkossa poliisiyhteistyötä koskeva asetus (EU) 2018/1862 (*SIS-poliisiyhteistyöasetus*) ja rajatarkastuksia koskeva asetus (EU) 2018/1861 (*SIS-rajatarkastusasetus*), joita täydentää kolmansien maiden kansalaisten palauttamista koskeva asetus (EU) 2018/1860 (*SIS-palauttamisasetus*).

Esityksessä ehdotetaan SIS-asetuksia täydentävää kansallista sääntelyä muun muassa henkilötietojen luovuttamisesta, rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa sekä SIS-järjestelmän toimintaan ja ylläpitoon liittyvien vastuiden jakautumisesta Suomessa. Muutoksia ehdotetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin (616/2019, *poliisin henkilötietolaki*), henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin (639/2019, *Rajavartiolaitoksen henkilötietolaki*) sekä henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettuun lakiin (650/2019, *Tullin henkilötietolaki*).

SIS-asetusten johdosta esitettävien muutosten lisäksi poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin henkilötietolakeihin ehdotetaan myös eräitä muita kansainväliseen tiedonvaihtoon liittyvien säännösten muutoksia, joiden tavoitteena on nykyisen sääntelyn yhdenmukaistaminen ja täsmentäminen. Laeissa säädettäisiin henkilötietojen luovuttamisesta Eurodac-järjestelmään ja viisumitietojärjestelmään (VIS). Poliisin henkilötietolakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi Eurodac-järjestelmästä ja viisumitietojärjestelmästä annettuja EU-säädöksiä täydentävät säännökset tietojen saannista terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Komissio antaa viimeistään 28.12.2021 päätöksen, jolla vahvistetaan uusien asetusten mukaisen SIS-järjestelmän toiminnan aloituspäivämäärä. Esityksen mukaan lakimuutosten voimaantulosta

säädettäisiin erikseen valtioneuvoston asetuksella. Muutokset tulisivat voimaan samaan aikaan kun uusien asetusten mukainen toiminta aloitetaan komission päätöksellä.

Kansallinen liikkumavara ja sääntelyn välttämättömyys

Lakiehdotuksissa tarkoitettuun henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin käsittelytarkoituksen mukaan yleislakina joko EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679 ja sitä täydentävää kansallista tietosuojalakia (1050/2018) tai henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018, *rikosasioiden tietosuojalaki*). SIS-poliisiyhteistyöasetuksen mukaisessa toiminnassa on kyse rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan kuuluvasta henkilötietojen käsittelystä. SIS-rajatarkastusasetuksessa ja SIS-palauttamisasetuksessa tarkoitettu henkilötietojen käsittely puolestaan kuuluu yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan lukuun ottamatta lainvalvontatarkoituksessa suoritettavia tiedonhakuja. Myös viisumitietojärjestelmän ja Eurodac-järjestelmän tietoja käsitellään yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla lukuun ottamatta lainvalvontatarkoituksessa tapahtuvaa tietojen saantia terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Kansallista sääntelyä annettaisiin vain SIS-järjestelmää, Eurodac-järjestelmää ja viisumitietojärjestelmää koskevien EU-säädösten sekä tietosuojan yleislainsäädännön mahdollistamissa rajoissa. Euroopan unionin yhteisiin tietojärjestelmiin liittyvä henkilötietojen käsittely tapahtuu viranomaisten lakisääteisten velvoitteiden noudattamiseksi. Esityksessä tarkoitettu yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuuluva henkilötietojen käsittely perustuisi siten asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan ja täydentävä kansallinen sääntely annettaisiin tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan kansallisen liikkumavaran puitteissa. Niin sanotun rikosasioiden tietosuojadirektiivin (EU) 2016/680 soveltamisalalla sääntely täydentäisi puolestaan direktiivin voimassa olevaa kansallista täytäntöönpanolainsäädäntöä.

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä erityisesti perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Säännökset koskevat muun muassa erityisen arkaluonteisina pidettäviä biometrisia tietoja, joiden käsittely edellyttää siitä aiheutuvien riskien vuoksi täsmällistä ja tarkkarajaista sääntelyä. Kansallinen erityissääntely on tästä syystä arvioitu välttämättömäksi. Ehdotetut säännökset on arvioitu välttämättömiksi myös salassa pidettävien tietojen luovuttamiselle julkisuuslaissa asetettujen edellytysten vuoksi.

Esityksestä aiheutuvat muutokset nykytilaan verrattuna johtuisivat pääosin SIS-asetuksia täydentävästä sääntelystä. SIS-asetuksilla perustetun Schengenin tietojärjestelmän tavoitteena on varmistaa korkea turvallisuustaso unionin vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella, mukaan lukien yleisen järjestyksen ylläpitäminen sekä turvallisuuden takaaminen jäsenvaltioiden alueella. Lisäksi tavoitteena on varmistaa jäsenvaltioiden alueella henkilöiden liikkuvuutta koskevien Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kolmannen osan V osaston 2, 4 ja 5 luvun määräysten soveltaminen Schengenin tietojärjestelmällä toimitettujen tietojen avulla. Ehdotetun henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn on arvioitu olevan välttämätön ja oikeasuhtainen toimenpide ottaen huomioon ehdotusten taustalla olevien tavoitteiden painavuus suhteessa rajoitettavaan perusoikeuteen.

Henkilötietojen luovuttaminen

Voimassa olevassa poliisin henkilötietolaissa, Rajavartiolaitoksen henkilötietolaissa ja Tullin henkilötietolaissa säädetään henkilötietojen luovuttamisesta Schengenin tietojärjestelmään. SIS-asetukset edellyttäisivät luovutussääntelyyn ainoastaan teknisluonteisia viittaussäännösten muutoksia. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin sääntelyn selkeyteen ja yhdenmukaistamiseen liittyvistä syistä, että myös tietojen luovuttamisesta Eurodac-järjestelmään ja viisumitietojärjestelmään säädettäisiin samassa lainkohdassa. Asetukset, joilla Euroopan unionin yhteiset tietojärjestelmät perustetaan, ovat suoraan sovellettavaa oikeutta. Järjestelmiin tallennettavien tietojen sisältö määritellään niiden perustamista ja käyttöä koskevissa EU-säädöksissä. Julkisuuslain mukaisesti salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta tulee kuitenkin säätää erikseen. Ehdotettu kansallinen sääntely on arvioitu tarpeelliseksi salassapidon murtavalle sääntelylle asetettujen edellytysten vuoksi.

Eurodac-asetus (EU) N:o 603/2013 ja viisumitietojärjestelmää koskeva asetus EY N:o 767/2008 eivät sisällä vastaavassa määrin kansallista liikkumavaraa henkilötietojen luovuttamisen suhteen kuin SIS-asetukset. Eurodac-järjestelmän ja viisumitietojärjestelmän osalta esityksessä ehdotetut luovutussäännösten muutokset eivät myöskään aiheuttaisi muutoksia luovutettavien tietojen sisältöön tai luovutustapaan nykytilaan verrattuna. Schengenin tietojärjestelmän osalta tietojen luovuttaminen kuitenkin muuttuisi joiltain osin verrattuna Schengenin tietojärjestelmän kumottavaan säädöspohjaan. Uusilla SIS-asetuksilla järjestelmään on sekä lisätty kuulutusluokkia että laajennettu kuulutuksiin tallennettavia henkilötietoryhmiä. SIS-poliisiyhteistyöasetuksella järjestelmään lisätään muun muassa ennaltaehkäiseviä kuulutuksia koskien lapsia, joita uhkaa väkivalta, pakkoavioliitto tai vanhemman sieppaus ja muita haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, joita on suojelun vuoksi estettävä matkustamasta. Järjestelmään lisätään myös kuulutuksia, joilla pyritään tunnistamaan tuntemattomia epäiltyjä tai etsintäkuulutettuja henkilöitä muun muassa biometrisen tunnistuksen avulla sekä tiedustelutarkastuksia varten tehtäviä kuulutuksia, joiden tarkoituksena on pysäyttää tarkastuksen kohteena oleva henkilö ja hankkia häneltä tietoja kysymällä kuulutuksen yhteyteen tallennettuja kysymyksiä.

Järjestelmään tallennetaan jatkossa myös kuulutukset kolmansien maiden kansalaisten palauttamispäätöksistä. SIS-palauttamisasetuksessa veloitetaan kansalliset viranomaiset tekemään kuulutukset heti palauttamispäätöksen tekemisen jälkeen. Oikeus hakea turvapaikkaa ja palauttamiskiellon periaate on turvattu YK:n ihmisoikeusjulistuksessa, Geneven pakolaissopimuksessa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa sekä perustuslain 9 §:n 4 momentissa ja ulkomaalaislaissa (301/2004). Esityksessä ehdotetuilla henkilötietojen käsittelyä koskevilla säännöksillä ei puututa henkilön oikeuteen hakea turvapaikkaa tai muuteta palauttamispäätöksen tekemistä koskevaa sääntelyä. Kolmannen maan kansalaisen asema on arvioitu voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti ennen palauttamiskuulutuksen tekemistä ja palautuskiellon periaate velvoittaa viranomaisia jatkossakin palautuksen täytäntöönpanossa.

SIS-järjestelmään SIS-palauttamisasetuksen nojalla tallennettuja tietoja voidaan tietyin edellytyksin antaa kolmannelle valtiolle, kun on kyse laittomasti maassa olevan kolmannen maan kansalaisen tunnistamisesta tai henkilöllisyys- tai matkustusasiakirjan myöntämisestä kyseiselle henkilölle palauttamista varten. Henkilötietojen siirtämisessä kolmansiin maihin on noudatettava yleistä tietosuoja-asetusta ja siirrolle on saatava kuulutuksen tehneen jäsenvaltion suostumus. Tietoja voidaan siirtää vain, jos asianomaiselle kolmannen maan kansalaiselle on ilmoitettu, että hänen henkilötietonsa ja lisätietoja voidaan antaa kolmannen maan viranomaiselle. Asetuksessa on lisäksi rajattu luovutettavia tietoluokkia ja edellytetty, että tietojen siirto ei vaikuta kansainvälistä suojelua hakevien tai saavien henkilöiden oikeuksiin erityisesti palauttamiskiellon osalta, eivätkä kieltoon paljastaa tai hankkia tietoja kansainvälisen suojelun myöntämisestä tai poistamista koskevista yhteisistä menettelyistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/32/EU 30 artiklan mukaisesti. Tiedonsiirtojen käyttöä, oikeasuhteisuutta ja tarpeellisuutta valvovat yleisessä tietosuoja-asetuksessa tarkoitetut riippumattomat valvontaviranomaiset. SIS-palauttamisasetuksen mukaisen henkilötietojen luovuttamisen kolmansiin maihin ei arvioida aiheuttavan tarvetta muuttaa voimassa olevaa ulkomaalaislain ja poliisin henkilötietolain sääntelyä tietojen luovuttamisesta ulkomaan viranomaiselle.

Poliisin henkilötietolaissa säädettäisiin SIS-asetuksia täydentävästi myös toimivaltaisten kansallisten viranomaisten oikeudesta saada pääsy Schengenin tietojärjestelmään, johon kuuluvan kansallisen järjestelmän rekisterinpitäjänä toimisi nykyistä vastaavasti Poliisihallitus. Lainkohdassa lueteltaisiin ne kansalliset viranomaiset, joilla on oikeus saada pääsy SIS-järjestelmään. Kansallisille toimivaltaille viranomaisille annetaan SIS-asetusten mukaisesti pääsy järjestelmään ainoastaan niiden toimivallan rajoissa ja ainoastaan asianmukaisesti valtuutetulle henkilöstölle. Henkilötietojen käsittelyssä olisi huomioitava myös tietosuojan yleislainsäädännössä asetetut edellytykset, kuten tietojen tarpeellisuusvaatimus sekä erityisten henkilötietoryhmien käsittelylle asetetut vaatimukset.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely

Ehdotetun sääntelyn nojalla käsiteltäviin tietoihin sisältyy yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa ja rikosasioiden tietosuojalain 11 §:ssä tarkoitettuihin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja käsitellään EU:n yhteisissä tietojärjestelmissä sekä yleisen tietosuoja-asetuksen että rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalalla. Tietosuoja-asetuksen

soveltamisalaan kuuluvien käsittelytarkoitusten osalta esityksessä ehdotettu sääntely perustuu asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohtaan, jonka mukaan erityisiä henkilötietoryhmiä voidaan käsitellä, kun käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.

Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetusehdotuksia käsitellessään perustuslakivaliokunta katsoi, että asetusehdotuksissa yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta keskeisimmäksi muodostui kysymys biometrinen tunnistamisen käsittelystä. Valiokunta kiinnitti tämän johdosta erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain SIS-järjestelmän kannalta välttämättömiin. Erityisesti lasten tietojen käsittelyn osalta valiokunta muistutti, että lapsilta otettujen biometrinen tunnistamisen käsittelyn tulee olla välttämätöntä hyväksyttävän tarkoituksen kannalta (PeVL 13/2017 vp).

SIS-asetuksissa säädetään biometrinen tietojen tallentamisesta SIS-järjestelmään kuulutusten tekemiseksi sekä edellytyksistä, joilla järjestelmään voidaan tehdä hakuja biometrinen tietojen avulla. Valokuvat, kasvokuvat ja sormenjälkitiedot kuuluvat asetusten mukaan tietoihin, jotka on tallennettava SIS-järjestelmään, jos ne ovat saatavilla. SIS-poliisiyhteistyöasetus mahdollistaa tietyissä rajatuissa tapauksissa myös DNA-tunnisteen tallentamisen kuulutukseen kadonneen henkilön tunnistamiseksi, kun sormenjälkitietoja ei ole saatavilla. Kuulutukset on kuitenkin mahdollista tehdä ilman biometrisia tietoja, sillä biometriset tiedot eivät sisälly SIS-asetuksissa edellytettyyn kuulutusten vähimmäissisältöön.

SIS-asetusten tietojen luovuttamista koskevat säännökset sisältävät enemmän kansallista harkinnanvaraa kuin Eurodac-asetus ja viisumitietojärjestelmää koskeva asetusta. Esityksessä on katsottu, että kansallisiin rekistereihin talletettujen tietojen voidaan katsoa olevan SIS-asetuksissa tarkoitetulla tavalla *saatavilla*, kun kansallinen lainsäädäntö mahdollistaa niiden luovuttamisen SIS-järjestelmään. Kansallisissa henkilötietolaeissa on asetettu kuulutusten tallentamisen kannalta merkityksellisiä käyttötarkoitussidonnaisuuteen liittyviä rajoituksia erityisesti biometriin tietoihin kuuluvien tietojen käsittelylle ja luovuttamiselle. Poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin henkilötietolakeihin on otettu myös yleissäännökset, joissa säädetään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittelyn välttämättömyydedellytyksestä. Välttämättömyysvaatimus koskisi sekä biometrinen tietojen että muiden erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen luovuttamista Euroopan unionin yhteisiin tietojärjestelmiin ja poliisin osalta toimivaltaisille Schengen-viranomaisille.

Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate ja kansallisessa lainsäädännössä tietojen käsittelytarkoituksille asetetut rajoitukset huomioon ottaen kansallisiin rekistereihin tallennettuja valokuvia ja sormenjälkitietoja voitaisiin käyttää SIS-kuulutuksissa vain hyvin rajoitetusti. Järjestelmään olisi mahdollista tallentaa ainoastaan poliisin ja Rajavartiolaitoksen rekistereihin rikosperusteisesti tallennettuja tunto-merkkitietoja. Rikosperusteisia tunto-merkkitietoja olisi mahdollista käyttää niiden alkuperäistä käsittelytarkoitusta vastaavasti myös SIS-järjestelmään, Eurodac-järjestelmään ja viisumitietojärjestelmään lainvalvontatarkoituksessa tehtävissä hauissa, kun se olisi käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä.

SIS-kuulutusten kannalta toiminnallisesti merkityksellisiä biometrisia tietoja on arvioitu sisältyvän rikosperusteisten tunto-merkkitietojen lisäksi erityisesti tietoihin, jotka tallennetaan poliisin kansalliseen rekisteriin ulkomaalaislain 131 §:n nojalla. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt ulkomaalaislain 131 §:n perusteella poliisin rekisteriin talletettavien sormenjälkitietojen käytön rajoittamista niiden keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen. Valiokunta on katsonut, että sormenjälkien alkuperäistä käsittelytarkoitusta vastaava tarkoitus voisi sinänsä liittyä myös tarkasti määriteltujen rikosten estämiseen ja selvittämiseen, mutta ainoastaan siinä laajuudessa kuin tällä toiminnalla on kiinteä yhteys alkuperäiseen keräämis- ja tallettamistarkoitukseen (PeVL 51/2018 vp, PeVL 47/2010 vp).

Ulkomaalaislain 131 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi käsiteltävien biometrinen tietojen toissijaisia käsittelytarkoituksia on rajattu poliisin henkilötietolaissa. Tietoja voidaan käyttää niiden alkuperäisten käsittelytarkoitusten lisäksi ainoastaan tunnistamattomaksi jääneen uhrin tunnistamiseksi sekä sellaisten rikoslaissa tarkoitettujen rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja

selvittämiseksi, joiden on katsottu olevan kiinteässä yhteydessä tietojen alkuperäisiin käsittelytarkoituksiin. SIS-asetusten mukaisesti sormenjälkitietoihin tehtävät haut vakavien rikosten tai terrorismirikosten selvittämiseksi laajenevat etenkin vakavien rikosten osalta kansallisessa lainsäädännössä sallittujen käsittelytarkoitusten ulkopuolelle. Ulkomaalaislain nojalla kansalliseen rekisteriin tallennettujen biometristen tietojen ei siten arvioida olevan SIS-asetuksissa tarkoitettulla tavalla saatavilla kuulutusten tekemiseksi.

Henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuden kannalta merkityksellisenä muutoksena SIS-asetuksissa voidaan pitää muun muassa mahdollisuutta tallentaa järjestelmään kadonneita tai haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä koskevia kuulutuksia SIS-poliisiyhteistyöasetuksen mukaisesti. Esityksessä ehdotetut tietojen luovuttamista koskevat säännökset mahdollistaisivat kadonneita tai haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä koskevien kuulutusten tallentamisen SIS-järjestelmään. Kuulutukset olisi tallennettava kadonneista tai haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä, joiden matka olisi estettävä, jotta voidaan huolehtia heidän suojelemisestaan tai ehkäistä yleistä turvallisuuteen tai yleiseen järjestykseen kohdistuva uhka. SIS-asetusten tavoitteiden ja henkilökohtaisen turvallisuuden suojaamisen kannalta perusteltuna voitaisiin pitää suojelun tarpeessa olevan lapsen tai aikuisen biometristen tietojen tallentamista kuulutukseen myös silloin, kun biometriset tiedot on alun perin tallennettu kansalliseen rekisteriin ulkomaalaislain nojalla. Ulkomaalaislain nojalla kansalliseen rekisteriin tallennettuja biometrisia tietoja ei kuitenkaan arvioida olevan mahdollista käyttää kadonneita tai haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä koskevien kuulutusten tekemiseksi. Sen sijaan 7.7.2021 viisumitietojärjestelmän uudistamiseksi annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2021/1134 sisältää säännöksen, jonka mukaisesti viisumitietojärjestelmän tietoja voidaan käyttää SIS-kuulutusten tekemiseksi kadonneista tai haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä. Komissio vahvistaa uudistetun viisumitietojärjestelmän toiminnan aloituspäivän viimeistään 31.12.2023.

Ulkomaalaislain nojalla poliisin rekisteriin tallennettujen biometristen tietojen käyttämisessä SIS-rajatarkastusasetuksen ja SIS-palauttamisasetuksen mukaisiin kuulutuksiin olisi kyse tietojen luovuttamisesta niiden alkuperäiseen ulkomaalaislain 131 §:n 1 momentissa säädettyyn käsittelytarkoitukseen. SIS-järjestelmään luovutettuja biometrisia tietoja on kuitenkin mahdollista käyttää suoraan SIS-asetusten nojalla terrorismirikosten ja vakavien rikosten selvittämiseksi laajemmin kuin kansallinen lainsäädäntö sallii. Ulkomaalaislain nojalla poliisin rekisteriin tallennettuja biometrisia tietoja ei siten käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen vuoksi ole arvioitu mahdolliseksi luovuttaa SIS-järjestelmään myöskään SIS-rajatarkastusasetuksessa tai SIS-palauttamisasetuksessa tarkoitettujen kuulutusten tekemiseksi. Esityksessä ei ehdoteta laajennuksia käsittelytarkoituksiin, joihin tietoja voidaan voimassa olevan kansallisen lainsäädännön nojalla käyttää.

Tietojen saanti terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi

Voimassa olevassa poliisin henkilötietolaissa säädetään poliisin oikeudesta saada tietoja Euroopan unionin viisumitietojärjestelmästä. Lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että se koskisi viisumitietojärjestelmän lisäksi myös tietojen saantia Eurodac-järjestelmästä. Samalla säännökset rajattaisiin koskemaan tietojen saantia terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Poliisin lisäksi myös muut kansalliset lainvalvontaviranomaiset pyytävät lainvalvontatarkoituksessa haettavia tietoja säännöksessä nimettävien yhteyspisteiden kautta. Viisumitietojärjestelmään lainvalvontatarkoituksessa tehtävien hakujen keskusyhteyspisteet sijoittuisivat keskusrikospoliisiin, suojelupoliisiin ja Tulliin. Eurodac-järjestelmän osalta yhteyspiste toimisi keskusrikospoliisissa, joka nimettäisiin myös Eurodac-asetuksessa tarkoitetuksi tarkastavaksi viranomaiseksi.

Lainvalvontatarkoituksessa tapahtuva tiedonsaanti kytkettäisiin sekä viisumitietojärjestelmän että Eurodac-järjestelmän osalta kansalliseen rikoslakiin ja rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettuun lakiin (1286/2003). Ehdotetut muutokset eivät johdu uusista SIS-asetuksista, vaan niiden tavoitteena on selvittää ja yhdenmukaistaa kansainvälistä tiedonvaihtoa koskevaa sääntelyä. Sisällöllisesti ehdotettu tiedonsaantia koskeva sääntely ei muuttaisi nykytilaa merkittävästi. Keskusrikospoliisi, suojelupoliisi ja Tulli on jo aiemmin nimetty lainvalvontakäytön yhteyspisteiksi komissiolle tehdyissä ilmoituksissa.

Esityksen antamisen jälkeen on ilmennyt eräitä lainvalvontatarkoituksessa tapahtuvaan tiedonsaantiin liittyviä muutostarpeita, jotka sisäministeriö on nostanut esiin hallintovaliokunnalle 21.9.2021 antamassaan lausunnossa. Alla kuvatut muutosehdotukset liittyvät poliisin henkilötietolain soveltamisalaan, terrorismidirektiivin soveltamisalaan kuuluviin rikoslain säännöksiin sekä keskusyhteyspisteitä koskevien säännösten täsmentämiseen.

Poliisin henkilötietolain soveltamisala on lain voimassa olevassa 1 §:ssä rajattu koskemaan ainoastaan poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen poliisille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyä. Ehdotetussa 18 §:ssä säädettäisiin kuitenkin keskitetysti kaikkien viranomaisten lainvalvontatarkoituksessa tapahtuvasta tiedonsaannista. Sisäministeriön näkemyksen mukaan poliisin henkilötietolain 1 §:ään olisi tästä syystä tarpeen lisätä uusi 3 momentti:

Lisäksi tässä laissa säädetään tietojen saannista eräistä eurooppalaisista tietojärjestelmistä terrorismirikosten ja vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Poliisin henkilötietolain 18 §:n viittausta rikoslain 34 a lukuun on esityksessä ehdotettu täsmennettäväksi kattamaan ainoastaan ne rikoslain 34 a luvun säännökset, jotka kuuluvat terrorismin torjumisesta sekä neuvoston puitepäättöksen 2002/475/YOS korvaamisesta sekä neuvoston päätöksen 2005/671/YOS muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2017/541 soveltamisalaan. Rikoslain 1 ja 34 a luvun muuttamisesta annetun lain (281/2021) tultua voimaan 15.4.2021 tässä esityksessä ehdotetut poliisin henkilötietolain 18 §:n 1 momentin 1 kohta ja 2 momentin 1 kohta tulisi sisäministeriön käsityksen mukaan muuttaa seuraavaan muotoon:

1) rikoslain 34 a luvun 1, 1 a, 2–4, 4 a–4 c, 5 ja 5 b–5 d §:ssä tarkoitetut terrorismirikokset;

Keskusrikospoliisi, suojelupoliisi ja Tulli kokonaisuudessaan eivät toimi yhteyspisteinä, vaan yhteyspisteet sijoittuisivat osaksi näiden viranomaisten organisaatiota. Esityksessä ehdotettuja keskusyhteyspisteitä koskevia säännöksiä olisi tästä syystä sisäministeriön näkemyksen mukaan tarpeen täsmentää siten, että 18 §:ssä säädettäisiin *keskusrikospoliisissa, suojelupoliisissa ja Tullissa* olevista yhteyspisteistä.

Rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittaminen

SIS-asetusten mukaan rekisteröidyt voivat käyttää asetuksen (EU) 2016/679 15, 16 ja 17 artiklassa ja direktiivin (EU) 2016/680 14 artiklassa ja 16 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädettyjä oikeuksia. Jäsenvaltion on tehtävä SIS-asetusten mukaisin perustein kansallisen lainsäädännön mukaisesti päätös olla luovuttamatta rekisteröidylle osittain tai lainkaan tietoja, siltä osin ja niin pitkäksi aikaa kuin osittainen tai täydellinen rajoittaminen on välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide demokraattisessa yhteiskunnassa, ottaen asianmukaisesti huomioon kyseisen rekisteröidyn perusoikeudet ja oikeutetut edut. Asetuksissa säädetään myös rekisterinpitäjän ilmoitus- ja dokumentointivelvollisuuksista tilanteissa, joissa tietoihin pääsy evätään tai sitä rajoitetaan.

Rekisteröidyn oikeuksia koskevat kansalliset säännökset sisältyvät pääosin tietosuojan yleislainsäädäntöön. Poliisin henkilötietolaki sisältää kuitenkin yleislakeja täydentävää sääntelyä rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamisesta ja rekisteröidyn oikeuksien rajoituksista. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia rekisteröidyn oikeuksia koskevaan sääntelyyn yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla. Poliisin henkilötietolain tarkastusoikeuden rajoituksia koskevia säännöksiä esitetään kuitenkin muutettavaksi siten, että rekisteröidyllä ei olisi suoraa tarkastusoikeutta SIS-poliisiyhteistyöasetuksen mukaisia tiedustelutarkastuksia koskeviin henkilötietoihin SIS-järjestelmän kansallisessa järjestelmässä. Näiden tietojen paljastuminen rekisteröidyn suoran tarkastusoikeuden kautta voisi johtaa vaaratilanteisiin, luottamussuhteiden menettämiseen tai menetelmien paljastumiseen sekä haitata rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä. Samoin perustein rajoitettaisiin myös rekisteröidyn suoraa tarkastusoikeutta tarkkailua ja erityistarkastuksia koskeviin henkilötietoihin vastaavasti kuin voimassa olevassa poliisin henkilötietolaissa. Rekisteröidyllä olisi kuitenkin aina oikeus pyytää tietosuojavaltuutettua tarkastamaan henkilötietojen ja niiden käsittelyn lainmukaisuus rikosasioiden tietosuojalain mukaisesti.